

Det kongelige kunnskapsdepartement
Det kongelige barne- og likestillingsdepartement

Til alle landets kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn

Deres ref

Vår ref

Dato

18/1379

2. mai 2019

Arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse – beredskap før sommeren

Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er svært alvorlig for dem som rammes av dette. Å bekjempe dette er derfor høyt prioritert av regjeringen. Arbeidet krever en bred tilnærming og samarbeid på tvers av etater og landegrenser. Tjenestene for barn og unge i kommuner og fylkeskommuner har en viktig forebyggende rolle.

IMDi har lansert [Nora, som er en nettportal mot negativ sosial kontroll](#). Nettportalen gir ungdom og deres nettverk informasjon om støtteapparat som kan hjelpe når unge opplever ulike former for negativ sosial kontroll, som bekymring for å bli etterlatt i utlandet mot sin vilje. På Nora finnes det også [filmer om ulike former for negativ sosial kontroll rettet mot ungdom](#). Disse filmene kan benyttes til undervisning og formidling i det forebyggende arbeidet overfor ungdom før sommerferien.

Vi ber om at dette brevet med vedlegg viderefremmes til følgende instanser: Grunn- og videregående skoler, oppfølgingstjenestene, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastleger, psykisk helsetjeneste, NAV-kontorene og barneverntjenesten.

Til dere som møter barn og unge i arbeidet

Sommerferien er en tid hvor mange reiser til utlandet. For noen unge innebærer dette en fare for å bli etterlatt i utlandet mot sin vilje, utsatt for trusler, frihetsberøvelse, tvangsekteskap eller andre former for vold.

I møte med ungdom er det viktig å være oppmerksom på å avdekke bekymring knyttet til utreise. Dersom man avdekker bekymringsfulle forhold, må tiltak settes inn så fort som mulig.

Ved bekymring – be om en samtale

Hvis du er bekymret for en ungdom, be om en samtale med den det gjelder. Ta kontakt med [Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll](#) ved behov for råd om hvordan en slik samtale kan gjennomføres.

Ikke reis!

Dersom en person befinner seg i utlandet og ber om hjelp, er det begrenset hva norske myndigheter kan gjøre, selv om personen er norsk statsborger. Man bør også være spesielt oppmerksom overfor ungdom som kun har oppholdstillatelse i Norge, og som ikke har norsk statsborgerskap. Det viktigste rådet ved alvorlig bekymring for all ungdom er derfor: Ikke reis!

[Se råd om reiser til utlandet.](#)

Hjelp og veiledning

Det finnes [minoritetsrådgivere](#) ved utvalgte ungdoms- og videregående skoler i alle landets fylker, utenom Møre og Romsdal. Minoritetsrådgiverne har spisskompetanse om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og gir råd til elever og skoleansatte.

[Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll](#) er et nasjonalt, tverretattlig fagteam som gir råd og veiledning til ansatte i førstelinjetjenesten i konkrete saker. Kompetanseteamet gir blant annet råd om hvordan situasjonen til den unge kan kartlegges, vurdering av risiko og praktisk håndtering av saken.

Buudir har utarbeidet retningslinjer om etterlatte barn i utlandet, https://www.buudir.no/Barnevern/Fagstotte/etterlatte_barn/.

Helsesykepleier ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan være en god samarbeidspartner ved bekymring rundt barn og unge. Se [veileder om forebygging av kjønnslemlestelse for helsestasjons- og skolehelsetjenesten](#).

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har en [nettveileder for arbeidet mot kjønnslemlestelse](#).

Barns rett til medvirkning

Barn over 12 år skal samtykke til å flytte eller ha opphold i utlandet, dersom ikke minst en av foreldrene med foreldreansvar er sammen med barnet, jf. Lov om barn og foreldre §§ 40 tredje ledd og 41 siste ledd. Det vises til barnekonvensjonen art. 12 som bestemmer at et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og at deres mening skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet.

Når det gjelder barn som reiser til utlandet, er det først og fremst foreldre som har ansvar for at barnets rettigheter på dette punktet ivaretas. Det er imidlertid viktig at hjelpeapparatet kan veilede barn om deres rettigheter ved behov.

Meldeplikt, avvergingsplikt og oppmerksomhetsplikt

Alle som arbeider i offentlige instanser og tjenester, herunder skoleansatte, har en lovpålagt plikt til å melde fra til barneverntjenesten ved alvorlig bekymring for et barn, jf. Lov om barneverntjenester § 6-4. Meldeplikten følger også av flere andre særlover, blant annet opplæringsloven § 15-3, friskoleloven § 7-4 og helsepersonelloven §33.

Meldeplikten gjelder blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet i hjemmet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt. Det er tilstrekkelig med en begrunnet bekymring eller mistanke for å melde bekymring til barnevernstjenesten. Dersom man er usikker på om det bør meldes bekymring, kan man drøfte saken anonymt med barneverntjenesten. Meldeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt.

Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kan true menneskers liv eller helse. Dette innebærer at også avvergeplikten etter straffeloven § 196 kan være utløst. Det å melde bekymring til barnverntjenesten og å varsle politiet vil kunne avverge at barn og unge utsettes for alvorlige straffbare handlinger.

Etter opplæringsloven § 15-3 første ledd, friskoleloven § 7-4 første ledd og helsepersonelloven § 30 første ledd skal de ansatte i skolen og helsepersonell i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, en oppmerksomhetsplikt. Oppmerksomhetsplikten i seg selv utløser verken en rett eller en plikt til å gi opplysninger til barnverntjenesten, men ved at de ansatte er oppmerksomme kan de oppdage forhold som kan utløse meldeplikten.

Barneverntjenestens rolle

Når barneverntjenesten får informasjon om bekymring for at et barn står i fare for å bli tatt med til utlandet og utsatt for negativ sosial kontroll, vold eller tvang, må barnevernstjenesten vurdere bekymringsmeldingen og raskt kartlegge barnets situasjon. Barnevernstjenesten må undersøke saken dersom vilkårene i barnevernloven § 4-3 er oppfylt og eventuelt treffe nødvendige tiltak. På den måten kan barneverntjenesten bidra til å forebygge og forhindre at barn og unge sendes til utlandet. I slike saker er det også viktig at hjelpeapparatet samarbeider aktivt for å forhindre utreise. Det er begrenset hva norske myndigheter kan bistå med når et barn først er etterlatt i utlandet.

Barneverntjenesten bør vurdere å snakke med barnet før foreldrene blir gjort kjent med meldingen, for å unngå at barnet blir utsatt for trusler og press fra foreldrene. Barnet bør bli informert om at barn som har fylt 12 år må samtykke til flytting til et annet land, eller til langvarig utenlandsopphold uten en forelder med foreldreansvar (Lov om barn og foreldre § 40 tredje ledd). Videre bør barnet informeres om at barn som har fylt 12 år også må samtykke til å dra på utenlandsreise uten en forelder med foreldreansvar (Lov om barn og foreldre § 41 femte ledd). Barnets foreldre bør i samtale bli informert om det samme. Barnet bør videre bli informert om at norske myndigheter har begrensede muligheter til å bistå når barnet befinner seg i utlandet.

I veilederen [«Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold –en veileder til barneverntjenesten»](#) gis det ytterligere informasjon om hvordan barnevernstjenesten bør jobbe i slike saker.

Barneverntjenesten skal gjennomgå bekymringsmeldinger og kan åpne undersøkelsessak ved bekymring for barn som har vanlig bosted i Norge, men som oppholder seg i utlandet. Barneverntjenesten har ikke en plikt til å tilby hjelpetiltak når barn oppholder seg i andre stater, selv om foreldrene oppholder seg i Norge. Et samarbeid med foreldrene kan være

avgjørende for å få barnet hjem. Kommunen bør derfor tilby hjelpetiltak til foreldre som er i Norge. En forutsetning for å iverksette hjelpetiltak er at foreldrene samtykker.

Når et barn oppholder seg i et land tilsluttet Haagkonvensjonen 1996, kan norske og utenlandske myndigheter samarbeide om oppfølging og beskyttelse av barnet. Oversikt over hvilke land som er tilsluttet konvensjonen fremgår av vedlegget nedenfor. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet kan kontaktes ved behov for samarbeid mellom norske og utenlandske myndigheter etter Haagkonvensjonen 1996. Direktoratet yter bistand og veiledning til barneverntjenestene i slike saker.

Utenrikstjenestens rolle

Utenrikstjenesten gir bistand til norske borgere i utlandet. Ambassadene i Amman, Ankara, Islamabad og Nairobi har spesialutsendinger med spisskompetanse om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (integreringsrådgivere). Spesialutsendingene veileder andre ambassader i sine respektive regioner i saker knyttet til negativ sosial kontroll.

Utenrikstjenestens bistand i utlandet skjer etter [retningslinjer for konsulær bistand](#).

Det er viktig å være oppmerksom på at det er begrenset hva norske myndigheter kan bistå med når et barn/ungdom oppholder seg i utlandet. Utenrikstjenesten må forholde seg til vertslandets lover og regler, og det er svært varierende om disse gir beskyttelse mot tvangsekteskap eller andre handlinger som er straffbare i Norge. I praksis er det svært krevende å gi bistand i enkelte land, og i noen tilfeller ikke mulig. Ansatte i skole og hjelpeapparatet må i kommunikasjonen med den unge være tydelige på dette. Det er viktig å være klar over at norske myndigheter fraråder reiser og opphold i noen land, og at norske borgere ikke kan forvente den samme bistanden fra utenrikstjenesten i land hvor det er utstedt reiseråd. [Oversikt finnes på regjeringen.no](#). Bruk disse reiserådene aktivt i veiledningssamtaler med unge og deres foreldre.

Elever som uteblir ved skolestart

Hvert år opplever skoler at elever ikke møter ved skolestart. Vi ber om at hver kommune, fylkeskommune og skole følger opp elever som uteblir. Utdanningsdirektoratet har utformet en egen [veileder for skoleeier og skoler](#), og Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet gir også råd om elever som uteblir ved skolestart, https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/etterlatte_barn/.

Vi viser også til vedlegget med adresser til nettressurser og viktige telefonnumre.

Vi takker på forhånd for det viktige arbeidet vi må være sammen om for å sikre gode og trygge oppvekstvilkår for barn og unge.

Jan Tore Sanner
Kunnskapsminister

Kjell Ingolf Ropstad
Barne- og familieminister

Vedlegg:

Definisjoner¹:

- **Negativ sosial kontroll** forstås som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.
- **Tvangsekteskap** er en form for vold i nære relasjoner, der en eller begge ektefellene ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier.
- **Kjønnslemlestelse** er et inngrep i kvinnens kjønnsorgan som skader organet eller påfører det varige forandringer.

Aktuelle telefonnumre og kontakt informasjon

- Politi: 02800 eller nødnummer 112
- Alarmtelefonen for barn og unge: 116 111
- Barnevernstjeneste:
<https://barnevernvakten.no/kommuner>
- Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll: 47 80 90 50
- Røde Kors-telefonen for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse: 815 55 201
- Når barn og unge fryktes etterlatt i utlandet kan en av spesialutsendingene (integreringsrådgiverne) ved følgende utenriksstasjoner kontaktes:
Amman – dekker stasjonene i Midtøsten og Nord-Afrika, inkludert Iran.
Ankara – dekker stasjonene i Europa og Russland (Tsjetsjenia).
Islamabad – dekker stasjonene fra Afghanistan og videre østover i Asia.
Nairobi – dekker landene i Afrika sør for Sahara.
Kontaktinformasjon til de ulike ambassadene: <https://www.norway.no>
- Utenriksdepartementets operative senter (UDops): +47 2395 00 00
- Krisesenter: <http://www.psynett.no/liste-over-krisesentre-i-norge>

---

¹ Definisjoner på negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er hentet fra [Retten til å bestemme over eget liv](#), Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)

Aktuelle nettressurser

- Informasjon rettet mot ungdom:
<https://www.imdi.no/nora/>
<https://www.ung.no/tvangsekteskap>
- Informasjon om ulike hjelpetiltak:
<https://rettentil.no/>
<https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/tvangsekteskap-og-kjønnslemlestelse/>
<https://dinutvei.no/>
- Samlet oversikt over veiledere:
[Veileder til barnevernstjenesten](#)
[Veileder til NAV](#)
[Veileder for helse- og omsorgstjenesten](#)
[Veiviser om kjønnslemlestelse](#)
Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet,
https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/etterlatte_barn/
- Informasjon om Haagkonvensjonen og oversikt over hvilke land som er tilsluttet: <https://www.bufdir.no/Haag96/>
- Handlingsplan:
[Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse \(2017-2020\)](#)